

Asia: VN/35317/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi ulosottokaaren muuttamisesta ja siihen liittyvistä laeista

1. Esitys varojen kohdentamisesta saatavan osille

Lausuntonne yleisesti varojen kohdentamista saatavan osille koskevista muutosehdotuksista.

Juristiliitto pitää esityksen tavoitetta ylivelkaantuneiden velallisten aseman parantamisesta kannatettavana. Käytännön tasolla on tunnistettu haaste, että ulosottoon kertyvät varat kohdentuvat ensisijaisesti viivästyskorolle, eikä alkuperäiselle pääomalle ja sopimuskorolle. Tämän seurauksena velka ei pitkäaikaisessa ulosottooperinnässä tosiasiallisesti lyhene.

Esitetty poikkeaminen ulosottokaaren vakiintuneesta kohdentamisjärjestyksestä on kuitenkin järjestelmän kannalta merkittävä muutos. Nykyinen kohdentamisjärjestys on johdonmukainen suhteessa velvoiteoikeudelliseen pääsääntöön, ja ehdotettu poikkeus muodostaa tästä selkeän systemaattisen irtauman. Juristiliitto katsoo, että tällaisiin perusratkaisuihin puuttumisen kynnyks tulee olla korkea ja vaikutusten arvioinnin erityisen huolellista.

Lisäksi on epäselvää, saavutetaanko ehdotetulla ratkaisulla tavoiteltu vaikutus riittävässä laajuudessa, vai jääkö vaikutus rajatuksi yksittäisiin velkaryhmiin ja tilanteisiin. Tästä näkökulmasta ehdotettu sääntely näyttäytyy osin korjaavana toimenpiteenä tilanteessa, jossa laajemmat rakenteelliset kehittämiskeinot voisivat olla tarkoituksenmukaisempia. Lisäksi Juristiliitto muistuttaa, että parhaillaan ulosottoa koskevaa lainsäädännön kehitystyötä on käynnissä sekä yksityishenkilön velkajärjestelysääntelyn uudistamisen arviointia käsittelevässä työryhmässä (OM112:00/2023) että nk. oikeuslaitostyöryhmässä (OM012:00/2023). Verrattuna näihin huolellisesti valmisteltuihin ja laajoihin uudistuksiin, käsillä oleva ehdotus on periaatteellisesti suuri ja menettelyä monimutkaistava.

Lausuntonne muutosehdotuksen kohdentamisesta kuluttajaluottoihin.

Kuluttajaluottoihin rajausta on perusteltu siinä mielessä, että kyseinen velkaryhmä on keskeinen ylivelkaantumisen taustalla. Rajausta kuitenkin synnyttää merkittäviä yhdenvertaisuuskysymyksiä, sillä velallisten tilanteet ovat käytännössä usein monivelkaisuuteen perustuvia. Kun velallisella on

samanaikaisesti usean tyyppisiä velkoja, kohdentamisjärjestyksen muutos vaikuttaa vain osaan velkakannasta, mikä heikentää muutoksen kokonaisvaikuttavuutta.

Lisäksi rajausta voi johtaa tilanteisiin, joissa saman ulosottooperusteen piirissä oleviin saataviin tulisi soveltaa tosiasiallisesti eri kohdentamisperiaatteita erityisesti silloin, kun saatavat on yhdistetty samaan tuomioon. Juristiliitto pitää ongelmallisena, että poikkeussäännöksen soveltaminen voi riippua velkojan tavasta koota saatavat samaan haastehakemukseen tai tietojärjestelmien rajoitteista. Tällöin säännöstä saatetaan soveltaa myös sellaisiin saataviin, joihin sitä ei ole tarkoitettu ulottaa.

Lausuntonne varojen kohdentamisjärjestyksen muuttamisen alkamisen edellytyksistä (kuluttajaluoton perimiseksi ollut vuoden aikana vähintään 9 kuukauden ajan voimassa toistuvaistulon ulosmittaus tai maksusuunnitelma, josta tulleet kertymät ovat lyhentäneet vain saatavan korkoa).

Ehdotetut edellytykset, kuten erityisesti 9 kuukauden kesto ja vaatimus siitä, että kertymät ovat kohdistuneet vain korkoon, ovat sinänsä johdonmukainen tapa tunnistaa tilanteita, joissa velallisen maksukyky ei riitä pääoman lyhentämiseen. Kriteerit ovat myös teknisesti sovellettavissa automatisoidusti, mikä tukee menettelyn toteutettavuutta. Sääntelyn toimivuuden kannalta on kuitenkin olennaista, että soveltamisedellytykset ovat mahdollisimman selkeitä ja ennakoitavia niin ulosottoviranomaisen kuin asianosaisten näkökulmasta. Lisäksi automaatio tulee kehittää riittäväällä laajuudella ennen uudistuksen voimaantuloa, jottei puutteet automaatiossa aiheuta asioiden viivästymistä tai työntekijöille kohtuutonta lisätyötä.

Kriteeristöön liittyy kuitenkin rajanvetotilanteita, jotka voivat johtaa velallisen näkökulmasta epäoikeudenmukaiseen lopputulokseen. Esimerkiksi yksittäinen vähäinenkin pääomalyhennys voi estää sääntelyn soveltumisen, vaikka velallisen tilanne muutoin olisi olennaisesti sama. Juristiliitto kiinnittää huomiota siihen, että tällaiset rajatapaukset heikentävät kokeilun ja siihen liittyvän sääntelyn koettua oikeudenmukaisuutta.

Lisäksi edellytykset perustuvat yksittäisen saatavan tarkasteluun, vaikka velallisen tilanne muodostuu aina kokonaisvelkaisuudesta. Tämä rajoittaa sääntelyn ja ulosottoviranomaisten kykyyn puuttua ylivelkaantumiseen kokonaisuutena.

Lausuntonne varojen kohdentamiseen ehdotettujen muutosten vaikutuksesta velallisten ja velkojien asemaan. Arvioitteko ehdotetuilla muutoksilla olevan sellaisia vaikutuksia, joita esitysluonnoksessa ei ole tunnistettu?

Ehdotettu muutos parantaa joidenkin velallisten asemaa vähentämällä viivästyskoron kertymistä ja mahdollistamalla pääoman lyhenemisen. Tämä voi vaikuttaa velallisen käytökseen ja suhtautumiseen ulosottoa kohtaan myös positiivisesti. Vaikutukset ovat kuitenkin käytännössä rajalliset ja tämä korostuu erityisesti tilanteissa, joissa velallisella on samanaikaisesti useita velkoja, joihin kohdentamisjärjestyksen muutos ei ulotu.

Velkojen näkökulmasta muutos kohdistuu ennen kaikkea viivästyskorkokertymiin. Lisäksi muutos voi vaikuttaa perintäkäyttäytymiseen ja esimerkiksi siihen, miten saatavia haetaan tuomioistuimessa tai ulosottoon. Tämä puolestaan voi vaikuttaa velallisen maksettavaksi tulevien oikeudenkäyntikulujen määrään.

Juristiliitto katsoo, että esitysluonnoksessa ei ole riittävästi arvioitu vaikutuksia velallisten kokonaisuuteen eikä muutoksen aiheuttamia mahdollisia velkojan käyttäytymisvaikutuksia. Myös vaikutukset tuomioistuinten työmäärään ja oikeudenkäyntikuluihin tulee arvioida huolellisemmin.

Lausuntonne varojen kohdentamista koskevan lain voimassaoloajasta.

Juristiliitto pitää kokeiluluonteista sääntelyä sinänsä mahdollisena, mutta korostaa, että kokeilun hyväksyttävyyttä edellyttää muun muassa kokeilun tavoitteen hyväksyttävyyttä, sääntelyn oikeasuhtaisuutta, voimassaoloajan tarkoituksenmukaisuutta sekä tulosten arviointia asianmukaisesti.

Nyt esitettyä neljän vuoden määräaika on arvioitava suhteessa siihen, että vaikutukset velallisen tilanteeseen realisoituvat usein hitaasti. On olemassa riski, että kokeilun aikana ei saada riittävästi tietoa sääntelyn todellisista vaikutuksista.

Juristiliitto katsoo, että arviointimenetelmä, mittarit ja seurattavat vaikutukset olisi hyvä määritellä selkeästi ennen voimaantuloa ja kirjata perusteluihin.

2. Etäosallistuminen ja videotallenteen tekeminen

Lausuntonne etäosallistumista toimituksiin ja ulosottoselvitykseen koskevista ehdotuksista.

Juristiliitto pitää etäosallistumisen mahdollistamista pääosin kannatettavana. Se parantaa menettelyn saavutettavuutta ja voi lisätä tehokkuutta erityisesti tilanteissa, joissa fyysinen läsnäolo ei ole välttämätöntä. Samalla se kuitenkin lisää tarvetta muun muassa järjestelmien kehitykselle, tietoturvanäkökulmien huomioonottamiselle, henkilökunnan ohjeistuksille sekä asiakkaiden opastukselle, eikä uudistusta voida tästä syystä pitää täysin merkityksettömänä esimerkiksi työmäärään tai järjestelmäkehitykseen liittyvien resurssivaatimusten osalta.

Sääntelyyn liittyy kuitenkin merkittäviä oikeusturvanäkökulmia. Etäosallistumisen tulee aina olla vapaaehtoista, eikä asianosaista tule välillisesti ohjata siihen esimerkiksi resurssisäästöjen perusteella. Lisäksi on varmistettava, että etämenettely ei heikennä mahdollisuutta arvioida esimerkiksi henkilön itsenäistä vastaamista tai luotettavuutta.

Juristiliitto katsoo, että esityksessä tulisi täsmentää etäosallistumisen käyttöä koskevia rajoja esimerkiksi liittyen kotirauhaan ja yksityisyyden suojaan. Näiden osalta korostuu myös soveltamisohjeistuksen merkitys.

Lausuntonne videotallenteen tekemistä ja säilytysaikaa koskevasta ehdotuksesta.

Videotallenteiden mahdollistaminen voi osaltaan vahvistaa menettelyn läpinäkyvyyttä ja todistelun luotettavuutta. Samalla se merkitsee selkeää puuttumista yksityisyyden suojaan, mikä edellyttää tarkkaa sääntelyä.

Juristiliitto kiinnittää huomiota erityisesti säilytysajan ja tallenteiden käytettävyyden kysymyksiin. Ehdotettu yhden vuoden säilytysaika voi joissakin tilanteissa olla liian lyhyt, mikäli tallennetta tarvitaan myöhemmässä oikeudenkäynnissä.

Näiltä osin sääntelyä ja sen perusteluja tulisi täsmentää, erityisesti suhteessa tietosuojasetuksen vaatimuksiin ja oikeudenkäyntikäyttöön.

3. Muut ulosottokaaren muutokset

Lausuntonne muista ulosottokaareen ehdotetuista muutoksista.

Juristiliitto pitää useita ehdotetuista muutoksista tarpeellisina ulosottomenettelyn selkeyttämiseksi. Erityisesti ennakoilmoitusta koskevan sääntelyn täsmentäminen ja maksusuunnitelman käsittelyn yksinkertaistaminen voivat parantaa menettelyn sujuvuutta.

Samalla korostamme, että muutoksista huolimatta menettelyssä tulee taata velallisen oikeusturva. Esimerkiksi ennakoilmoituksen poikkeukset eivät saa johtaa siihen, että velallinen menettää tosiasiallisen mahdollisuuden reagoida ulosmittaukseen. Myös maksusuunnitelman raukeamiseen liittyvän kuulemisen tulee olla aidosti tehokasta, ei pelkästään muodollista.

Kuolinpesää koskevien säännösten osalta Juristiliitto pitää tärkeänä, että pesänselvitysvelkojen asema määritellään selkeästi ja yhdenmukaisesti. Nykytilaan liittyvä epäyhtenäinen käytäntö on ongelmallinen yhdenvertaisuuden kannalta, ja lainsäädäntöä on syytä tältä osin selkeyttää. Juristiliitto kehottaa kuitenkin harkitsemaan, tulisiko perunkirjoitus- ja hautauskulojen hyväksymisen erottamisetuun määritellä lainsäätäjän tasolla hyväksytyt enimmäismäärät. Ulosotto on summaarinen prosessi, jossa ulosottomiehen tehtäviin ei pitäisi kuulua em. kulujen kohtuullisuuden arviointia. Kohtuullisuusarviointi lisää ulosoton työmäärää, saattaa johtaa hankaliin rajanvetotilanteisiin ja sitä kautta voi lisätä ulosottovalitusten määrää.

Kokonaisuutena Juristiliitto muistuttaa, että ehdotettujen muutosten toimeenpanossa on kiinnitettävä huomiota selkeään ohjeistukseen, riittävään koulutukseen, asiamukaisiin resursseihin ja vaikutusten seurantaan. Tärkeää on myös, että käytettävät järjestelmät soveltuvat ehdotettuun kokeiluun ennen sen alkamista.

Tuomainen Jenni
Juristiliitto - Juristförbundet ry